

ПІДГОТОВКА КЛАСНИХ КЕРІВНИКІВ ДО ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГОВИХ ЗАНЯТЬ

Одним із напрямів діяльності практичного психолога є профілактична робота з підлітками, що має здійснюватися у тісній співпраці з усіма учасниками навчально-виховного процесу. Тому особливу увагу хочеться звернути на взаємодію практичного психолога і класного керівника

*Олена ХОМЕНКО,
практичний психолог
Науково-методичного
центру практичної психології
й соціальної роботи
ІППО КУ імені Бориса
Грінченка*

Скоординованість дій практичного психолога і педагога забезпечує цілісність психолого-педагогічного впливу як на особистість учня, так і на його батьків, що призводить до збільшення ефективності навчально-виховного процесу в цілому.

Відповідно до Положення про загальноосвітній навчальний заклад, затвердженого постановою Кабінету міністрів України від 27 серпня 2010 р. № 778, до посадових обов'язків класного керівника зокрема належать:

- ◆ виховання в учнів культури поведінки, формування в них високих моральних якостей;
- ◆ забезпечення єдності педагогічних вимог із боку сім'ї та школи;
- ◆ організація в разі потреби допомоги учням (навчальної, матеріальної, моральної), проведення заходів, які передбачають зміцнення здоров'я учнів;
- ◆ сприяння розвитку самоврядування учнів.

Отже, в процесі взаємодії з учнями класний керівник виконує діагностичну, організаторську, виховну, координаційну, стимулюючу функції і є тим містком у роботі з практичним психологом, який

надає можливість ближче поспілкуватися з учнями, що, своєю чергою, допоможе сформуванню в них необхідні життєві навички.

Тобто взаємодію психолога і класного керівника слід розглядати як спільну професійну діяльність, зумовлену особистісними потребами і мотивами та спрямовану на досягнення гармонійного розвитку особистості школярів.

Злагоджена взаємодія психолога й класного керівника відкриває шлях до використання багатьох ще не задіяних резервів навчально-виховного процесу. Адже такий підхід є підґрунтям не тільки особистісного зростання школярів, але й скоординованості дій усіх учасників навчально-виховного процесу та сприяє гармонізації колективу навчального закладу в цілому.

У цьому випадку ми маємо на увазі підготовку класних керівників до використання інтерактивних методів навчання з формування навичок здорового способу життя серед учнів під час виховних годин.

ПРЕВЕНТИВНЕ ВИХОВАННЯ ТА ЙОГО МЕТОДИ

Динамічний ритм нашого життя, загострення політичної економічної та соціальної ситуації в суспільстві впливають на формування особистості учня. Помітним стало зниження мотивації до навчання у школярів, також зростає кількість важковиховуваних підлітків. Авторитарний стиль спілкування та домінування примусових методів у навчанні призводять до психоемоційного перенапруження учнів, зростання кількості конфліктних ситуацій і, зрештою, до різноманітних асоціальних вчинків.

Профілактика конфліктів та асоціальних вчинків з боку підлітків вимагає від класного керівника й практичного психолога співпраці у застосуванні у роботі з молоддю ефективної системи превентивного¹ виховання.

Превентивне виховання — це комплексний цілеспрямований вплив на особистість у процесі її активної динамічної взаємодії із соціальними інституціями, спрямованої на фізичний, психічний, духовний, соціальний розвиток особистості, вироблення в неї імунітету до негативних впливів соціального оточення, профілактику і корекцію асоціальних виявів у поведінці дітей і молоді, на їх допомогу і захист.

Головним завданням превентивного виховання є формування у молоді поведінкових стереотипів, що сприяють послабленню чинників ризику і посиленню чинників захисту.

¹ Превентивний (у перекладі з латинської *praeventivus*) — «Запобіжний».

Найефективнішими методами превентивного навчання є інтерактивні методи. Йдеться про використання саме тренінгових форм навчання під час проведення виховних годин.

Підготовку класних керівників до цієї роботи може проводити практичний психолог. Одразу зауважимо, що завдання практичних психологів не вчити класних керівників інтерактивним методам навчання, якими вони й самі добре володіють, а допомогти їм правильно використовувати ці методи під час виховної роботи.

СИСТЕМА СЕМІНАРІВ-ПРАКТИКУМІВ ДЛЯ КЛАСНИХ КЕРІВНИКІВ

Підготовка класних керівників до проведення тренінгових занять повинна відбуватися на семінарах-практикумах, де кожний учасник заходу матиме можливість використати той чи той інтерактивний метод. Розробленням виховних годин із використанням інтерактивних методів практичний психолог повинен займатися у взаємодії з класним керівником.

На **першому семінарському занятті** ми пропонуємо розглянути поняття «тренінг», розповісти про зміст тренінгу, його структуру. У практичній частині семінару-практикуму провести вправи на «знайомство», вправи на зняття емоційного й м'язового напруження тощо.

Що таке тренінг?

Тренінг — форма групової роботи, яка забезпечує активну участь й творчу взаємодію усіх учасників між собою й із учителем-тренером (класним керівником).

Тренінг — це ретельно спланований процес надання і поповнення знань, відпрацювання умінь і навичок, зміни чи оновлення ставлень, поглядів і переконань.

На тренінгу не діє багато правил, яких учні звикли дотримуватися в школі (вставати, коли відповідаєш; сидіти за партами; не пересідати). Однак ця форма роботи передбачає власні правила, і перше з них — учасники самі виробляють і беруть добровільне зобов'язання дотримуватися певних правил (не запізнюватися, не перебивати, бути доброзичливим, толерантним, коректним тощо). Учні справді не сидять за партами, а сідають півколом або колом, щоб добре бачити одне одного і тренера, який сидить поруч.

Тренінг як форма педагогічного впливу передусім передбачає використання активних методів групової роботи (наприклад, рольових ігор). Саме тому дітям дуже подобаються така форма роботи, це ство-

рює у них відчуття свята, адже під час тренінгу можна навчитися і збагнути набагато більше, ніж під час класичного уроку.

Вимоги до змісту тренінгу

Форма проведення тренінгу має суттєве значення, однак головним усе ж є його зміст. Щоб реально вплинути на свідомість і поведінку учнів, зміст тренінгу має:

- ◆ враховувати рівень їхнього актуального розвитку і завдання найближчого розвитку;
- ◆ бути зорієнтованим на формування цінностей, знань, умінь і навичок, які є основою поведінки;
- ◆ розглядати делікатні теми не ізольовано, а в контексті інших важливих проблем; бути максимально наближеним до потреб і проблем учасників.

Структура тренінгу

Класному керівнику важливо продемонструвати різницю між структурами типового уроку і тренінговим заняттям.

Тренінг має певну структуру.

Вступна частина тренінгу передбачає вирішення таких завдань:

- ◆ оцінювання рівня засвоєння матеріалу попереднього тренінгу (отримання зворотного зв'язку). Зазвичай це відбувається у формі опитування (що найбільше запам'яталося чи сподобалося на минулому тренінгу?) або перевірки домашнього завдання;
- ◆ актуалізація теми поточного тренінгу і виявлення очікувань від нього;
- ◆ створення доброзичливої й продуктивної атмосфери (цей етап називають загальним терміном «знайомство». Він відбувається у формі самопрезентації чи взаємопрезентації учасників тренінгу);
- ◆ підтримання демократичної дисципліни у формі прийняття, уточнення або повторення правил групи.

Основна частина тренінгу — кілька тематичних завдань у поєднанні з вправами на зняття м'язового і психологічного напруження. В основній частині тренінгу виділяють теоретичний і практичний блоки. Проте такий розподіл є досить умовним. Адже знання (як і уміння та навички) на тренінгу здобуваються у процесі виконання практичних завдань (міні-лекцій у формі бесіди, презентацій, взаємонавчання, роботи в групах).

Заключна частина тренінгу охоплює:

- ◆ підбиття підсумків;
- ◆ отримання зворотного зв'язку за тематикою поточного тренінгу.

Інтерактивні методи навчання

Наступний семінар можна присвятити огляду інтерактивних методів.

Педагогічні методи мають полегшувати процес відвертого і доброзичливого спілкування учасників тренінгу. Учасники тренінгу повинні мати змогу відверто висловлюватися щодо своїх поглядів, побоювань і страхів.

Нижче наведено методи, які забезпечують активну участь і взаємодію учасників один з одним і з тренером:

- ◆ робота в групах;
- ◆ інтерактивні презентації;
- ◆ дискусії, дебати, обговорення;
- ◆ мозкові штурми;
- ◆ рольові ігри;
- ◆ аналіз історій і ситуацій;
- ◆ виконання проектів;
- ◆ творчі конкурси.

Розглянемо особливості кожного методу.

Дискусії й обговорення можна проводити цілим класом. Проте набагато ефективніше робити це у групах, зокрема, якщо у класі навчається велика кількість учнів, а час на використання відповідного методу обмежений. *Групове обговорення* максимально підвищує активність кожного учасника. Участь у дискусії допомагає учневі уточнити свої уявлення, усвідомити почуття й ставлення, зробити більший внесок в обговорення певної проблеми.

Обговорення в групах дає змогу учасникам більше дізнатися одне про одного, стимулює вільний обмін думками, збільшує ймовірність того, що учні краще зрозуміють почуття й позиції інших, більше рахуватимуться з ними.

Мозковий штурм (атака) — це метод опитування, за якого приймаються будь-які відповіді учасників стосовно обговорюваного питання чи теми.

На першому етапі учасники активно висувують ідеї щодо обговорюваної теми, ситуації або проблеми, серед іншого й нереалістичні, фантастичні й нелогічні. При цьому основна увага приділяється не якості ідей, а кількості.

Під час мозкової атаки забороняється оцінювати висунуті ідеї. Кожна пропозиція приймається і записується на дошці або аркуші

паперу. Учасники знають, що від них не вимагається обґрунтовувати їхню пропозицію чи пояснення. Час для висунення ідей зазвичай обмежений, після цього «підводять ризику».

Другий етап — оцінювання й обговорення ідей, ранжування їх за рівнем значущості, поділ на групи тощо.

Перевагами цього методу є те, що він:

- ◆ дає змогу за короткий час зібрати максимальну кількість різних думок;
- ◆ допомагає залучити до роботи тих учнів, які зазвичай є пасивними і соромляться брати участь у дискусіях;
- ◆ активізує уяву і творчі можливості учасників, дозволяє відійти від стереотипних уявлень і стандартних схем.

Інтерактивна презентація зарекомендувала себе як найкраща альтернатива лекціям, проте вона потребує певного оснащення: комп'ютера із проектором. Добре, якщо ви матимете змогу показати на тренінгу фільм або фотографії.

Відповіді на запитання й опитування потребує від тренера делікатності й толерантного ставлення до учасників тренінгу. Цікавлячись думкою учасників чи проводячи групову дискусію, пам'ятайте про неприпустимість грубого втручання з метою різко заперечити або розкритикувати чийсь думку.

Рольова гра — це неформальна вистава, в процесі якої учасники без попередньої підготовки розігрують сценки або ситуації.

Рольова гра — дуже ефективний метод апробації нових моделей поведінки. Вона дає змогу «приміряти» їх на себе.

Крім того, завдяки рольовій грі учасник має змогу краще зрозуміти і висловити власні почуття, без побоювання бути висміяним оточенням, і якомога більше розкритися перед іншими. *Аналіз історій і ситуацій* — детальний розбір реальної або вигаданої історії, в якій описано, що сталося в житті конкретної людини, групи людей, родини, школи чи громади.

Дебати — організований процес формулювання й захисту своїх позицій двома чи більше учасниками стосовно конкретної проблеми. Мета дебатів — всебічно розглянути і обговорити проблему, відстоюючи різні погляди на її вирішення.

На **заключному семінарському занятті** пропонуємо використати тренінгові активності (вправи на знайомство, об'єднання у групи, вправи-енергізатори) та разом із класними керівниками скласти та провести тематичну виховну годину за схемою побудови тренінгів.

|| псш ||